

JELENTÉS
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁRÓL
1889–90-ben.

MAJLÁTH BÉLÁTÓL.

Méltóságos igazgató úr!

Az 1889-dik évi szeptember 1-től f. é. augusztus 31-ig terjedő egy évi időközben a könyvtárban történekről, a könyvtári anyag gyarapodásáról, a forgalomról, kiadásokról, a könyvtár használatáról s végre a könyvtári személyzet irodalmi munkálkodásáról szóló évi jelentésemet hivatalos tisztelettel a következőkben van szerencsém előterjeszteni.

Említetlenül hagyva mindazt, a mi a könyvtári személyzetnek a könyvtár tudományos anyagát használó közönséggel való érintkezését illeti, nem említve a folyó napi ügyek elintézése körüli foglalkozást, a nagyobb könyvtári műveletek sikeres keresztülvitele olyan volt, mely a megelőző évekhez képest sokkal nagyobb mérvben vette igénybe a személyzet működését, s hogy a munkaszaporodással a megkövetelt jogos igényeknek megfelelhett s eredményben gyümölcsözőbb, kézzelfoghatóbb lett, ezt a magas miniszterium ama gondoskodásának köszönhetjük, melylyel az méltányolva a könyvtár szükségleteit s a nagy közönség igényeit, lehetővé tette, hogy az évről-évre lassanként megszorított személyzet magasabb feladatának, kulturális missziójának szolgálatában az eddiginél nagyobb és eredményesebb munkálkodást tudott felmutatni, birt kifejteni.

Ezen műveletek a könyvtár anyagának természete szerint következőleg osztályozandók:

I.

Munkálkodás.

A) Nyomtatványok osztálya.

A nyomtatványok örvendetes szaporodása a lajstromozás és czédulázás műveletét vonván maga után, a czédulatokok túltömött-ségét idézte elő, úgy hogy szükségessé vált a czédulák új át- és elhelyezése. Ezzel kapcsolatban a régebbi diósgyőri papirból készült és szakadozni kezdő czédulák egy része karton-papírra lett átírva. Az ekként megszaporodott czédulák elhelyezésére 100 új czédulatok készítettett, 170 pedig kijavítottott, illetőleg azokon a címfeliratok a czédulák betűihez képest megváltoztattak. Így a lefolyt munkaév alatt 170 czédulatoknak tartalma lett revideálva és s újra beosztva, a mi átlagosan, 200 czédulát véve egy-egy tokra, 54,000 czédula kiemelésével és új beosztásával járt. Jelenleg a nyomtatványok czédula-katalógusai 851 tokban vannak elhelyezve.

Nem csekély munkával járt, a színészeti kiállítás alkalmából, a magas miniszterium rendelete folytán, mindazon anyagnak kieme-lése, összeállítása és lajstromozása, a mi a könyvtár osztályaiban a magyar színészetre vonatkozólag található volt. Minthogy azon-ban a színészeti kiállítás rendező-bizottsága a kiemelt anyagot igénybe venni nem óhajtá, a fáradságos összeállítás és isménti el-helyezés meddő munka maradt.

A lefolyt munka-évben összeirattak a könyvtárban ez idő szerint meglevő és fölösleges kettős példányú nyomtatványok. Ezen összeírás 761 művet 1639 kötet- és füzetben, továbbá 157 iskolai értesítőt tüntetett fel, melyek 918 czédulában lettek kata-logizálva.

A legujabb múzeumi szabályzat szerint előirt általános könyv-revizió a lefolyt évben is a nyári szünidő alatt, július 1-től augusztus 15-ig, három tisztségviselő működése mellett vitetett keresztül. A revizio művelete ezúttal a III. és IV. nagy teremnek 11 fő-, illetőleg 45 alszakára lett kiterjesztve: Biograph.; Hist. misc.; Turc.; Russ.;

Hist. rel.; Hist. E. E.; Germ.; Austr., N. Libr.; Metall.; Lith.: Math. u.; Techn.; Arch.; Paed.; Math. p.; L. graec.; Antr.; Math. a.; Pol. g.; Eph. lit.; L. Hung.; Med. g.; Path; Ling l. f.; L. lat.; H. lit.; Itineraria; Mercatura; Jus. Crim; A. Obst.; L. sem.; A. or.; Ling. rel.; L. tur.; L. slav.; Graph.; I. rom. és Orat. funebres.

A revideált anyag száma 38255 kötet és füzet, mely összegből 404 műnek ez idő szerinti hiánya észleltetett, a mi a könyvtári veszteségek sorában oly feltűnően csekély, hogy az 1·05 %-ot képezvén, számba nem vehető. Ezen műveletet Horváth Ignác, dr. Váczy János segédőrök és dr. Erdélyi Pál könyvtári gyakornok teljesítették egy-egy szolgáló segédkezése mellett.

Meg kell még említenem, hogy a Hung. Juridica tudomány-szak négy alszakának: Acta, Articuli, Corpus és Diaria repertórium, részint túltömöttsége, részint pedig a régebbi időben történt hibás és hiányos felvételek és osztályozások miatt teljesen haszonvehetetlenné válván, dr. Váczy János által kiváló szorgalommal újra felvéve, rendszeresen osztályozva, czédulázva és 4 ivrétű kötetben újra elkészítve és tisztázva lett.

Végül bejelentendőnek tartom, hogy a nyomtatványok osztályában a lefolyt munkaév alatt 5146 czédula készült.

B) Kézirattár.

Emelkedő tevékenységet mutat fel a kézirattári munkálkodás is, és az eredmény a csekély számú személyzet működése mellett feltűnőnek mondható. A napi szolgálat és a folyó ügyek elintézése mellett részben megkezdett, részben folytatott és végrehajtott a következő többrendbeli művelet: Összeirattak és megszámláltattak az összes kötetlen kéziratok, melyek száma összesen 4178 kötetet tett ki. Rendeztetett, lajstromoztatott és utaló lapokkal ellátott Petőfi Sándor irodalmi hagyatéka. Az újabb fényképmásolatok lajstromozása és meghatározása folytatott. Elkészült egy nagyobb terjedelmű emlékirat, mely a Corvina külföldi maradványainak visszaszerzését és a könyvtár számára való biztosítását van hivatva kieszközölni. Ezen emlékirat a magas miniszteriumhoz lett fölterjesztve.

Azon czélból, hogy a colligatumok mennyisége és az azokban foglalt kéziratok száma kitűnjék, megkezdett a colligatumok

revideálása oly célból, hogy a kézirati katalogusok kiegészítése ezen előmunkálatok befejezése után megkezdhető legyen s minden főcím-lap utaló lapokkal láttassék el. Az ily célból átvizsgált latin ivrétű kéziratok 1—1037. számú műveinek 1237 kötetében 8167 külön mű találtatott. A kötetlen és rendezetlen művek közül egészen új rendezés alá vétettek és kötetekbe osztattak az 1018. számú *Miscellanea comit. Albaregalensis* 322 darabja 3 kötetben, az 1035. számú *Protocolla congregationum incl. comit. Liptoviensis* 860 darabja 27 kötetben s az 1036. számú gyűjtemény 226 darabja 8 kötetben.

A lefolyt év összes szerzeménye lajstromoztatott és rendeztetett. Kiemelendő ezek közül a Pesty Frigyes hagyatékából származó «Magyarország Helységnévtára», mely rendezetlenül adatott át a kéziratárnak, s itt közel félelvi munkával vármegyék és községek szerint betűrendbe szedve s 63 nagy ivrétű kötetbe osztva a kutató közönségnek hozzáférhetővé tétetett.

C) Levéltár.

A lefolyt munkaévben a letéteményezett családi levéltárak valamennyije, szám szerint 23, a tavaly e célra berendezett új helyiségben felállítatott. Ennek következtében a múzeum tulajdonát képező oklevélanyagnak újból való áthelyezése vált szükségessé, mely általános revízió kíséretében egész az 1700-ik évig kétszáznál több fiókban lett végrehajtva. Ez alkalommal az újabban létesített csoportok, u. m. a városi iratok és czéhlevelek részére az illető darabok kiválogattak.

E nagy arányokban folyt rendezési munkálatokat, melyeket az új levéltári helyiség berendezése tett szükségessé, a nyári hónapokon át megakasztá a hírlapkönyvtárnak szánt helyiség átalakítása és felszerelése, minthogy a hírlapkönyvtár anyagát helyszűke miatt legnagyobb részt a levéltár helyiségében kellett ideiglenesen elhelyezni. Ez okból a levéltárban négy szekrény teljesen kiürített és a kiemelt levéltárak máshol helyeztettek el úgy, hogy azok a kutatók által folytonosan használhatók valának.

Mindezen akadályokkal szemben az oklevéltár összes anyaga, a legújabbban érkezettek kivételével, véglegesen elhelyeztetett. A rendezés munkájának megakadásával megkezdett az egyes csoportok

részletes katalogizálása. Így a címeres levelek végleges felállítása 30 fiókban befejeztetett s e csoportról részletes utalásokkal ellátott czédula-katalógus készült, melynek kiegészítésére a családi levéltárakban található armálisok is összeirattak. E gyűjtemény jelenleg 127 eredeti, 29 hazai címeres levélmásolatot, 7 czimerkerő folyamodványt és 6 nemességi bizonyítványt, továbbá 24 külföldi címeres levelet (22 eredetit és 2 másolatot) tartalmaz. Ezekhez járúl a letéteményezett családi levéltárakból 39 címeres levél (37 eredeti, 2 másolat) és 2 czimerkerő folyamodvány, végül a Történelmi Társulat letéteményében 1 címeres levél, — mely anyagról mintegy 300 czédulára menő katalógus készült.

D) H i r l a p - k ö n y v t á r .

A hirlap-könyvtár helyiségeül kijelölt folyosó egészen új és czélszerű berendezése, az alkalmazott galeria-rendszerrel, legalább egy időre lehetővé tette a hirlapok együttes felállítását úgy, hogy a nyelvek szerinti elkülönítés rendszerével a szekrények alsó felében a magyar, felső részében pedig az idegen nyelvű hazai hirlapok betűrendben állítottak fel 8500 kötetben. Víványa ez a könyvtárnak, melyhez hasonló az európai continensen nincsen s mely ez idő szerint e nemben a legelső. A most említett hirlap-könyvtár, helyiségének adaptálása és fölszerelése miatt, két nagy műveleten ment keresztül. Első volt a könyvtár szétszedése oly formán, hogy az az adaptatió alatt is folytonosan használható legyen; ezt az ujonnan fölszerelt helyiségbe való visszahelyezése és szakszerű felállítása követte, mely majdnem négy havi munkaidőt vett igénybe.

A hirlapok egyes számainak nyilvántartása és revideálása mellett a beérkezettek és a régibb német nyelvűek közül czédulázott 154 hirlap 297 kötete.

II.

Szerzemények.

Nevezetesebb s különös fölemlítést érdemlő szerzemény a nyomtatványok osztályában a lefolyt év alatt sem a régi magyar kiadványok, sem az újabb sajtótermékek terén nem fordult elő. A kézirat- és levéltár azonban több figyelemre méltó szerzeménnyel szaporodott.

Kiemelendőnek tartom a kéziratárban az ajándékok közt Pesty Frigyes akadémiai osztálytitkártól: Az oláh-bánsági határ-
ezredeknek topographiai leirása című XIX. századbéli német kéz-
iratot; Ellinger Ede fővárosi fényképésztől: Protocollum informa-
tionum officii tricesimalis districtus Varadiensis et Budensis anni
1718—1773. című XVIII. századi kéziratot, és Mérey Sándor
valóságos belső titkos tanácsos és az osztrák hitelbank igazgató-
jától egy kötet XVIII—XIX. századi analectát, mely a pesti színház
történetére fontos adatokat tartalmaz.

A vásároltak között felemlíthetők: Officium beate Marie
virginis XV. századi s a burgundi iskola műhelyében készült 80
levélre terjedő latin codex miniature képpel és számos polychromba
foglalt arany initialéval; egy XVI. századi színes térkép, mely Európa,
Ázsia, Afrika szárazföldjét, tengereit és az egyes országok fejedel-
meinek arczképét tollrajzban tünteti fel; továbbá Johannes Reh:
Kirchen-tabellatur oder die in Noten abgesetzte Melodien derer in
den evangelischen Kirchen gebräuchlichen Liedern, 1780; Xeno-
phontis Praefectus equitum per Lepsum Castellunculum e graeco
in latinum traductus et serenissimo principi Sigismundo dicatus,
XV. századi kézirat; két ó-szláv papir kézirat a XVI. századból,
melyek evangeliumokat tartalmaznak; Protocollum urbarium seu
archivum residentiae Schässburgensis ab anno 1764—1800; Histo-
ria et matricula parochiae Alma-Kerekiensis ab anno 1744—1800;
Danyady János: Siralmas versek, mellyek Magyarország egy darab
részének kiváltképen Debreczen vidékének, Berettyó környékének
és Sárrét mellékének a pogány tatárok miatt esett romlását és el-
pusztulását keservessen zokogják . . . stb. című XVII. századi, ekkorig
egészen ismeretlen és 1694-ben nyomtatásban megjelent magyar
historiás ének másolata; a magyar szombatosok énekes könyveinek
egyik XIX. századi kézírata; Pesty Frigyes hagyatékából megvétellett
«Magyarország helységnevtára», melynek közel tizezer magyarul,
németül, tótul, oláhul s kis részben latin nyelven kitöltött kérdő-
íve 93 ivrétű csomóban 63 vaskos kötetet tesz ki; egy latin rendelet-
gyűjtemény II. József császár idejéből; Sapientia veterum című
XVIII. századi latin kézirat, mely az embriologia tanát színes ábrák-
kal illusztrálja.

A fényképek gyűjteményében Thomae de Debrenthe: Oratio
ad Pium II. Pontificum maximum című XV. századi hártya-

codex cím lapja; a konstantinápolyi Eszki Szerajból való, Futaki Ferencz által 1465. évben másolt Antiphonale cím lapja, záró lapja, egy jellemzetes helye és egy kötési táblája; Rannusius Crispus: Sermo de ascensione domini című, II. Ulászló királynak ajánlott munkájából a két cím lap másolata. — és Zsigmond király idejéből származó színezett tollrajzok fényképmásolatai.

A levéltárba beérkezett ajándékok közül kiemelendők: néhai Ligeti Antal múzeumi képtárörnek hagyománya, mely Munkácsy Mihály 38 darab eredeti levelét foglalja magában; nagyobb mennyiségű oklevelet, számszerint 11 darabot ajándékozott Kolosy huszár főhadnagy, melynek legrégibbje 1487-ből való; végül egy ismeretlen 8 darab mohácsi vész előtti oklevelet küldött be (a legrégibb XIV. századból való), melyek mindegyike Békésmegyére vonatkoznak és mint ilyenek a ritkábbak és becsesebbek közé tartoznak.

A vétel útján szerzettek között különösen nevezetes azon 33 darab régi oklevél, mely Szily Kálmán akadémiai főtitkár közvetítésével tulajdonosától 150 frton szereztetett meg, s a XIII. század elejétől, 1229-től 1503. évig 3 tatárjárás előtti, 7 későbbi Árpádkori, 17 darab XIV. századi, 5 darab XV. és 1 darab XVI. századi oklevelet tartalmaz. Ezek a dunántúli részekre vonatkoznak s töredékét képezik a Kisfaludy-család levéltárának, mely évekkel ezelőtt letéteményképen a M. N. Múzeumba került. H. Heubner lelkésztől Eitschből (Németországból) megvételre 19 darab XIII—XVII. századból való oklevél, melyek egykor a híres gyűjtő Dobai Székely Sámuel gyűjteményéhez tartoztak. A legrégibb ezek közül 1283-ból való, nehányja pedig a N. Múzeumban elhelyezett Kállay család levéltárából került ki a gyűjtő tulajdonába és onnét valószínűleg Bél Mátyás révén Németországba. Mivel a gyűjtemény kiváló érdekű oklevelekből áll, megszerzése nagy nyereségnek tekinthető.

A czímeres levelek gyűjteménye, melyek gyarapítására kiváló gond fordítottatik, vétel útján 5 darabbal szaporodott, u. m. a Mátyás-család 1548-dik, a Fejér-család 1583-dik, a Nagy-Laky-család 1590-dik évi az Odler-család 1722. évi czímeres levelével, és a Szentmiklósi-család 1741-iki bárói diplomájával.

Legnagyobb szaporodást tüntetnek fel a letéteményezett családi levéltárak, melyek száma a lefolyt évben négygyel szaporodott, u. m. a kapivári Kapy és a tolcsvai Bónis családokéval, továbbá a péch-ujfalusi Péchy és báró Mednyánszky családok egy-egy ágának irat-

tárával, úgy hogy jelenleg az örök letéteményként őrzött családi levéltárak száma 23-ra rüg.

E levéltárak között úgy történeti, mint tudományos szempontból, a legbecsesebb a kapivári Kapy-családé. A mintegy 3000 darabra tehető anyag rendkívül gazdag mohácsi vész előtti oklevelekben, és kivált a XV. század van gazdagon képviselve. Rendkívül becsesek a kihalt kapivári Poháros-családra és a Zsigmond-kori pénzügyi viszonyokra világot vető oklevelek, mert a jelenlegi Kapy-család alapítója, Tétényi utóbb Kapy András, Zsigmond király sókamara-ispánja volt és a reá vonatkozó oklevelek meglehetősen nagy számmal maradtak fenn. E levéltárban 5 címeres levél is van. Ezekon kívül Kapy Miklós a letéteményezett családi levéltár kiegészítésére beküldte a Haraszthy- és Tétényi-családoknak (a Kapyak őseinek) Zsigmond királytól 1405-ben nyert címeres levelét is. Az oklevél nemcsak a legrégibb festett armális, a mit Múzeumunk őriz, hanem általában a legrégibb, a miről pozitív tudomásunk van.

Becsés a báró Mednyánszky-család egy ágának 2000 darabot meghaladó levéltára, melynek legrégibb darabja 1272-ből való és a mely 2 Árpád-kori, 23 darab XIV., 63 darab XV. és 19 darab XVI századi, 1526 előtti oklevelet foglal magában. Kiváló érdekűek ezen levéltárban a Stibor vajdára vonatkozó XIV—XV. századi oklevelek.

A péchujfalusi Péchy-levéltár a család egy ágának iratait tartalmazza. Az iratok nem mennek vissza messzebb a XVI. századnál, számuk 1223 darab. Hasonlóképen újabb iratokat tartalmaz a tolcsvai Bónis-család levéltára, melynek legrégibb darabja 1525-ből való; a XVII. század mozgalmas éveiből azonban számos politikai tartalmú levelet őriz a levéltár, mely összesen 1643 darabot foglal magában.

Felemlítendő még, hogy a már régebben letéteményezett gr. Forgách-levéltár kiegészítéséhez két nagybecsű oklevél járult, u. m. Károlyi Sándor kurucz tábornoknak 1711. évi hűségi esküje és I. József királynak gr. Pálffy János horvát bánhoz a szathmári béke érdekében intézett levele.

III.

Könyvtári statisztika.

Összehasonlítva a lefolyt munkaévnék statisztikai számadatait a mult évi eredményekkel, vonatkozással a gyarapodás és használat, valamint a forgalom és az adminisztráció tételeire: a haladás örvendetes ténye minden megjelölt irányban számadatokkal konstatálható; a mi elég kedvező bizonyysága annak, hogy hazánk eme első rangú kulturális intézete feladata magaslatán állott, s szűk határok közé szorított anyagi erejével, tisztviselőinek szorgalmas közreműködésével, a magyar művelődést eredményesen terjeszteni törekszik. Ennek illusztrációját nyújtják a következő statisztikai számadatok:

1. *Gyarapodás.*

A) Nyomtatványok:

a) ajándék	284 drb.
b) vásárlás	634 »
c) köteles példány	2902 »
összesen.	3820 drb.
a mult évben	3421 »
az idei többlet	399 drb.

B) Kézirattári gyarapodás:

a) kézirat	142 drb.
b) kézrajz	3 »
c) fényképmásolat	18 »
d) fénykép-negatív	18 »
összesen.	181 drb.

Ebből:

a) ajándék	4 drb.
b) vásárlás	177 »
összesen.	181 drb.
a mult évben	111 »
az idei többlet	70 drb.

C) Levéltári gyarapodás:

a) ajándék	196 drb.
b) vásárlás	1546 »
c) letétemény	7666 »
	<hr/>
összesen	9408 drb.
a mult évben	8168 »
az idei többlet	1240 drb.

D) Hirlapkönyvtári gyarapodás:

a) ajándék	9 hirl.	332 sz.
b) vásárlás	31 »	1,755 »
c) köteles példány	628 »	39,842 »
	<hr/>	
összesen	668 hirl.	41,929 sz.
a mult évben	591 »	27,622 »
az idei gyarapodás	77 hirl.	14,307 sz.

Az összes könyvtári anyag szaporodása:

a) Nyomtatványok	3820 drb.
b) Kézirattár	181 »
c) Levéltár	9408 »
d) Hirlapkönyvtár	668 »
	<hr/>
Főösszeg	14,077 drb.
a mult évben	12,291 »
az idei többlet	1,786 drb.

2. Könyvtári forgalom.

14,599	olvasó használt	31,824 nyomtatványt,
215	» »	2,738 kéziratot,
103	» »	15,875 okiratot,
1,215	» »	3,156 hirlapot,
1,314	» kölcsönzött	3,751 kötetet,
	<hr/>	
összesen 17,446	olvasó használt	57,344 darabot.
a mult évben 15,680	» »	55,703 »
az idei többlet 1,766	olvasó	1,641 darab.

3. *Könyvkötés.*

a) Nyomtatvány kötetett	711 drb
b) hirlap	508 »
<hr/>	
összesen kötetett	1219 drb
a mult évben kötetett	1282 »
<hr/>	
az idén kevesebb kötetett	66 darabbal

4. *Czédula-katalogus.*

a) Nyomtatványokról	5148 drb.
b) oklevelekről	300 »
c) hirlapokról	157 »
<hr/>	
összesen	5603 drb.

5. *Ügyiratok.*

a) Könyvtári ügyirat	435 szám
b) könyvtári látogató-jegy	1514 »
c) hirlap-könyvtári ügyirat	347 »
<hr/>	
összesen	2296 szám
a mult évben	1123 »
<hr/>	
az idei többlet	1173 szám

6. *Pénztári művelet.*

a) Bevétel	7855 frt. 84 kr.
b) kiadás	9669 » 57 »
<hr/>	
kiadási többlet	1813 frt. 72 kr.

7. *Ajándékozások.*

Összesen 93 egyén ajándékozott — és pedig:	
a) nyomtatványt	84 egyén
b) kéziratot	3 »
c) oklevelet	2 »
d) hirlapot	4 »
<hr/>	
összesen	93 egyén.

Kötelességem ellen vétenék, ha nem ragadnám meg itt az alkalmat hálás köszönetet mondani mindazon hazafias adakozóknak, kik a könyvtár kulturális törekvéseit méltányolva, siettek az intézet gyarapításához becses adományokkal járulni. Ezen adományozók névsora ime a következő: Aigner Lajos, Bak Ignác, dr. Bakody Tivadar, Boldizsár Kálmán, Bozóky Alajos, Bukaresti B. János, Chyzer Kornél, ifj. Chohnaky Imre, Csontos János, Dankó József, Dániel József, Délmagyarországi Természettudományi Társulat, Dobay Miklós, Dosztál Gaudentius, Edvi Illés Károly, Ellinger Ede, dr. Erdélyi Pál, Farkas Géza, Fábiani Placidius, Fenyvessy Ferencz, Fraknoi Vilmos, Franciaország közokt. miniszteriuma, Fülöp Alajos, Gelich Richard, Goppelsroeder Frigyes, Gönczy Lajos, Hegyi Pál, Horváth Ödön, Jónás Albert, Kalocsai érseki hivatal, Kandra Kabos, Karsai Sándor ev. püspök, Kácsér Pál, Klein Gyula, Klökner Gyula, Kocsubinszky Sándor, Kolossy, Kovács János, Krakói akadémia, Kuzsinszky Bálint, Lányi Bertalan, Ligeti Antal, Lönger Károly, Lukács Antal, Magdus István, Magyar Jogász-egylet, Magyar Történelmi Társulat, Maizner János, Majláth Béla, Mérey Sándor, Mihályi Viktor lugosi püspök, Milassin Vilmos, Milleker Bódog, Nagy József, dr. Ortway Tivadar, Pesti első hazai takarékpénztár, Pesty Frigyes, Péchy Elemér, Pongrácz Lajos, dr. Pór Antal, Poseni Tud. Társaság, Posner Károly Lajos és fia, Pulszky Ferencz, Rosty Kálmán, Rózsavölgyi és társa, Schenek István, dr. Schönherr Gyula, Schwetter János, Sikiresievics István, Simor János biboros hercegprimás, Szabó Rozália, dr. Szendrei János, Széll Farkas, Sziklai János, id. Szinnyei József, Szivák Imre, Szolnoki iparegyesület, gr. Sztáray Antal, Tomcsányi Imre, Trautenberg József, Vadász Ede, Varró Ferencz, dr. Váczy János, Werner A. Vilmos, Vértesi Gyula, Vöröskereszt-Egylet, Zala vármegye, Zipser és König, Zsembery Rudolf.

IV.

Könyvtári összeköttetés.

Egyik fontos kulturális feladata a könyvtárnak összeköttetési viszonyait a külföld nevezetesebb könyvtáraival fentartani és a kölcsönös szolgálati viszonyt a tudomány fejlődése és terjesztése szempontjából lehetőleg tágítani. Míg ez egyrészt a magyar tudós

kutatóknak megnyitja s hozzáférhetővé teszi a külföldi könyvtárak tudományos anyagát, addig másrészt a külföld tudósai is fölkeresvén intézetünket, fölismerik gyűjteményeink külföldi vonatkozású tudományos kincseit s a viszonylagos kölcsönzések liberális módja, a tanulmányozás megkönnyítése könyvtárunknak a külföldiek által való igénybe vételét eredményezi. Szemelőtt tartva e szempontokat, a könyvtár a lefolyt évben is folytonos érintkezésben és kölcsönzési viszonyban állott a következő 15 könyv- és levéltárral: a bécsi cs. és k. titkos levéltárral, a cs. és k. udvari könyvtárral, a bécsi egyetemi könyvtárral, a gráci egyetemi könyvtárral, a tartományi levéltárral, a krakkói egyetemi könyvtárral, a párisi nemzeti könyvtárral, az antwerpeni Plantin-múzeummal, a brüsseli királyi könyvtárral, a darmstadti nagyhercegi könyvtárral, a besançon-i városi könyvtárral, a varsói császári egyetem könyvtárával, az aacheni városi könyvtárral, a hannoverai királyi könyvtárral s végül a frankfurti városi könyvtárral.

Méltóságos úr! Hiányos lenne jelentésem, ha e helyütt fel nem sorolnám azon külföldi és hazai tudományos kutatókat és bűvárokat, kik a könyvtár anyagát részint állandóan, részint pedig időközönként használva igénybe vették. Ez tünteti föl ama sokoldalú disciplinák tömérdek kincsét, melyet a könyvtár őriz s melyet a magyar tudomány terjesztése és fejlesztése körül azoknak művelői kiaknázni sietnek, s a mely körülmény a hasonló intézetek között hazánkban a Magyar N. Múzeum könyvtárát első rangúvá teszi, s irányánál, feladatánál és céljánál fogva az országos művelődés terjesztése körül magas feladatának mindinkább megfelelni törekszik. Tudományos kutatás és buvárlás céljából a lefolyt évben fölkeresték intézetünket a külföldiek közül: Hohenlohe Clodvig herceg, Janko Seunik Szerajevóból, dr. Fr. Lad. Rieger Prágából, Lefebvre-Roncier francia képviselő Párisból, Alexander Petrov Szent-Pétervárról, A. Karun, Alexey Stoinsky a szalszkoí egyház diaconusa. A hazaiak közül: Angyal Dávid, Ábrányi Emil, id. Ábrányi Kornél, Ádám Gerson, Balássy Ferencz, Ballagi Aladár, Ballagi Mór, Barabás Samu, Bayer József, Báttaszéky Lajos, Bellaagh Aladár, Beöthy Zsolt, Békefy Remig, Bodnár Zsigmond, Boncz Ödön. Borovszky Samu, Breznay Béla, Buday József, Bunyitay Vincze, Chyzer Kornél, Csaplár Benedek, Csánky Dezső, Csergheő Géza, Csiky Gergely, Czobor Béla, Dankó József, Dobránszky Péter,

Dóczy Lajos, Emich Gusztáv, Éles Henrik, Fenyvesy Adolf, Fenyvesy Ferencz, Ferenczy Zoltán, Feszty Árpád, Finály Henrik, Findura Imre, Fraknoi Vilmos, Fröhlich Róbert, Galgóczy Károly, Gelich Richárd, Goldziher Ignác, Grünwald Béla, Gyulai Pál, Gyulay Rudolf, Hampelné-Pulszky Polixéna, Havas Adolf, Harrach József, Heinrich Gusztáv, Hellebrand Árpád, Herman Ottó, Hermann Antal, Hevesi József, Hodászi Lajos, Jakab Elek, Jancsó Benedek, Jókai Mór, Kammerer Ernő, Károlyi Árpád, Kerékgyártó Árpád, Kiss József, H. Kis Kálmán, Kohn Sámuel, Komáromy András, Kónyi Manó, Kovács Gyula, Kőrösi József, Kunos Ignác, Küffer Béla, Kvacsala János, Lánchy Gyula, Láng Dávid, Lehmann Ferencz, Lóczy Lajos, Lukosovich Bertalan, Mandello Gyula, Mangold Lajos, Marczali Henrik, Márki Sándor, Medveczky Frigyes, Melczer István, Mokos Gyula, Nagy Imre, Nagy Iván, Neugebauer László, Négyesi László, Nikolics Bogdán, Orbán Balázs, Eötvös Károly, Pasteriner Gyula, Petrik Géza, Pikler Gyula, Puky József, Radó Antal, br. Radvánszky Béla, Ráth György, Rónai Horváth Jenő, Salamon Ferencz, Sgaliczey Gyula, Simonyi Zsigmond, Steiner Soma, Strausz Adolf, Szabó Károly, Szana Tamás, Szarvas Gábor, Szádeczky Lajos, Szederkényi Nándor, Szendrey János, Szeremlei Sámuel, Székely József, Széll Farkas, Szigetváry István, Sziklay János, Szily Kálmán, Tagányi Károly, Takács Sándor, Thaly Kálmán, Thallóczy Lajos, Ponori Thewrewk Emil, Thury Etele, Toldy László, Tóth Lőrincz, Török Aurél, Vass Bertalan, Váli Béla, Vámbéry Ármin, Vikár Béla, Volf György, Wenzel Gusztáv, Wohl Janka, Zichy Antal, Zimmermann Ferencz és Zsilinszky Mihály.

V.

Személyzetiek.

A könyvtár tisztviselőinek tudományos működése a hivatalos irodai munkán és időn kívül két irányban nyilvánult a lefolyt évben. Ezek a tudományos utazások és az irodalmi működés, melyek egyrészt az általános művelődés terjesztését célozva, az intézet tekintélyét emelik, másrészt pedig tanulságot tesznek azon törekvéstről, mely saját tudományos készültségük mellett irányt jelöl ki számukra az irodalom terén, hogy ott az őket megillető helyet elfoglalva, a kellő méltányolásban részesüljenek, s a törekvés

e nemes ambíciójával önértéküket neveljék és számot tegyenek az irodalom és tudomány terén. A lefolyt évben ugyanis a könyvtár 10 tisztviselője közül az irodalom terén 8 munkálkodott, 3 tudományos utazást és avval összekötött kutatást tett, melynek eredményeit van szerencsém a következőkben felmutatni:

1. Majláth Béla könyvtárőr miniszteri kiküldetéssel megvizsgálta gr. Keglevich István kis-tapolcsányi könyvtárának állományát Bars vármegyében; földerítette a nyitraszegi pogánykori urnatemetőt; Orosháza határában a szombatosok téglavetőjének területén föltakarta és megvizsgálta az Árpád-kor első századából eredő sírtemetőt; Kolozsvárott és Marosvásárhelyen, Nagy-Enyeden és Gyulafehérvárott forrás-kutatásokat eszközölt a XV—XVI. századi magyar történelmi eseményekhez, s végre Liptó vármegyében a felső vidéki törzsökös családok monographicus történetéhez levéltári adatokat gyűjtött az 1230—1526-ik évig.

2. Csontos János segédőr s a kéziratár kezelője, mint a Magy. Tud. Akadémia konstantinápolyi küldöttségének tagja, tudományos kutatásokat eszközölt az Eszki Szerajban, a stambuli császári könyvtárnak és a jeruzsálemi patriarchatus konstantinápolyi könyvtárának nyugati kéziratai között, mely alkalommal a fényes porta által a Medsidie-rend III. osztályú jelvényével lett kitüntetve. Továbbá a Magy. Tud. Akadémia megbízásából Varsóban a Krazsinszky könyvtárban megvizsgálta és lemásolta Kőszeghy Pálnak gróf Bercesényi Miklóshoz, gróf Csáky Krisztinával 1695-ben történt egybekelése alkalmából, írott ismeretlen magyar epithalamiumát, a Nemzeti Múzeum megbízásából átkutatta Varsóban az egyetemi és a gróf Zamoisky-könyvtár hungaricáit, Čenstochowában a pálosok könyvtárát és végre Krakkóban a herczeg Czartorisky-féle könyvtárt, melyekben számos ismeretlen XVI—XVII. századi nyomtatványt, középkori kéziratot és egy unicumot talált, mely Zalánkeméni János pálosrendi szerzetesnek 1536-ban Krakkóban megjelent egészen ismeretlen rubrikáját tartalmazza. Részt vett a N. Múzeum képviselőjében az első antwerpeni nemzetközi bibliographiai congressuson, hol a Corvina maradványainak jellemző bőrkötéseiről latin-nyelvű előadást tartott. Az antwerpeni Plantin-múzeumban tanulmányozta a Plantin-nyomda 300 éves emlékeit s végül Brüsszelben a királyi könyvtárban megvizsgálta Mátyás király híres miscskönyvét.

3. Dr. Fejérváthy László segédőr s levéltárnok hat hétig

tartó tudományos utazása alatt kül- és belföldön, Ausztria határ- városainak levéltáraiban magyar vonatkozású okleveleket tanulmányozott és Zsigmond-kori emlékeket kutatott. Lemásolt a győri káptalan magánlevéltárában, a pannonhalmi házi és országos levéltárban, Sopron város levéltárában, a kismartoni hg. Eszterházy-, a lajtha-ujfalusi gr. Batthyányi-féle, a bécsi állami, udv. kamarai és városi levéltárakban, a hainburgi és wienerneustadti és végre a gráci tartományi és városi levéltárakban kétszáznál több oklevelet.

A könyvtári személyzet irodalmi működését a lefolyt évben a következő sorozat tünteti fel.

Majláth Béla könyvtárőr.

1. Maylád István életrajza. Magy. Tört. Életrajzok, 1889. évi folyam.
2. Liptómezei törzsökös családok 1526-ig. Turul, 1889. évi folyam.
3. Egy magyar szabadkőműves életéből. Kelet, 1889. évi folyam.
4. A szabadkőművesek titkos írása. Kelet, 1890. évi folyam.
5. Széchenyi István levelei. II. kötet. Kiadta az Athenaeum.
6. A nyitraszeghi urna-temető. Arch. Értesítő, 1890. évi folyam.
7. Debrenthei Tamás zágrábi püspök beszéde II. Pius pápához 1462. évben. M. Könyvszemle, 1889. évi folyam.
8. Jelentés a M. N. Múzeum könyvtára állapotáról 1888/9. évben. M. Könyvszemle, 1889. évi folyam.

Csontos János segédőr.

1. A Magyar Tud. Akadémia konstantinápolyi küldöttsége. Vasárnapi Ujság, 1889. évi folyam.
2. Rannusius Crispus codexe a konstantinápolyi Eszki Serajban. M. Könyvszemle, 1889. évi folyam.
3. A Corvina-kérdés az 1843/4. évi országgyűlésen. A M. Tud. Akadémia Értesítője, 1889. évi folyam.
4. Emlékirat a müncheni Hunyadi-levéltár visszaszerzése ügyében. M. Könyvszemle, 1889. évi folyam.
5. Könyvtári kutatások Ausztriában. M. Könyvszemle, u. ott.
6. Römer Flóris és Ábel Jenő emlékezete. M. Könyvszemle, u. ott.

7. Hadtudományi könyvek Mátyás király könyvtárában. Hadtörténelmi közlemények, 1890. évi folyam.

8. Jelentés varsói könyvtár-buvárlataimról. M. Tud. Akadémia Értesítője, 1890. évi folyam.

9. Bildnisse des Königs Matthias Corvinus und der Königin Beatrix aus den Corvin-Codexen. Budapest, 1890. Kilián Frigyes önálló kiadása.

10. Szerkesztette a «Magyar Könyv-Szemlét».

Dr. Fejérpataky László levéltárnok.

1. Oklevelek kiadása. Turul, 1889. évi folyam.

2. Berekszői Péter czimeres levele. Turul, 1890. évi folyam.

3. A br. Vécsey-család sárköz-ujlaki levéltára. Századok, 1889. évi folyam.

4. Munkában van a M. Tud. Akadémia megbízásából a «Zsigmond-kori oklevél-regesták» és «Zsigmond-kori oklevéltár».

Dr. Váczy János segédőr.

1. Deák Ferencz levelei. Szerkesztette és jegyzetekkel elátta. 1889.

2. Kazinczy Ferencz levelezése. A M. Tud. Akadémia irodalomtörténeti bizottságának megbízásából közzétette. 1889.

3. Életrajzok, irodalomtörténeti kisebb cikkek a Vasárnapi Ujságban és a Nemzetben. 1889/90.

4. Könyvismertetések és bírálatok a Századok és Egyetemes Philologiai Közlöny 1889/90. évi folyamaiban.

Id. Szinnyei József hirlapkönyvtár-őr.

1. Magyar írók élete és munkái. 1—4. füzet.

2. Hirlapirodalmunk 1890-ben. Vasárnapi Ujság, 1890. évi folyam.

Kereszty István gyakornok.

1. Magyar zenei kincsek.

2. Magyar középiskola.

3. Leopardi. Bíráló cikkek a Budapesti Ujság 1890. évi folyamában.

4. Csokonai-kör. Debreczeni Ellenőr, 1890. évi folyam.

5. A tatai folt. — Wagner Richard és a Budapesti Szemle — Zeneoktatásunkról. — Visszapillantás. — Néhány szó az operáról stb. a Zenelap 1889. és 1890. évi folyamaiban.

6. A tél előtt. — Maurer és Zsingor «Torna-szótár»-a stb. a Tornaügyben.

Dr. Erdélyi Pál gyakornok.

1. Fáy András élete és művei.
2. Czikkek, ismertetések, jelentések a Századok, Egyetemes Philologiai Közlöny, Magyar Könyv-Szemle, Komáromi Lapok és a Fővárosi Lapok füzeteiben és hasábjain.

Dr. Schönherr Gyula gyakornok.

1. Jelentés a Magy. Tört. Társulat nagybányai bizottságának működéséről. Századok, 1889. évi folyam.

2. Történelmi kiállítás Nagybányán. Arch. Értesítő, 1889. évi folyam.

3. Egy XVII. századi magyar könyvnyomtató emléke. Magyar Könyv-Szemle, 1889. évi folyam.

4. A hazai iskolázás történetéhez. Magyar Könyv-Szemle, 1889. évi folyam.

5. Ritka pecsétkölcsonzési eset. Turul, 1889. évi folyam.

6. Sopron vármegye oklevéltárának ismertetése. Turul, 1889. évi folyam.

7. Czímeres levelek a máramarosi levéltárakban. Turul, 1889. évi folyam.

8. Nagybányai czímeres levelek. Turul, 1890. évi folyamában.

Főlemlítendőnek tartom végre, hogy a M. N. Múzeum könyvtárának szakközlönye, a Magyar Könyv-Szemle ez évben XIV. évfolyamába lépett. Bibliographiai és könyvtártudományi gazdag tartalmával, mely a magyar szakirodalmat sok becses és ismeretlen adalékkal gyarapítja, méltán sorakozik az előbbeni évfolyamokhoz.

VI.

Hiányok.

Hálásan emlékezve meg azon intézkedésekről, melyek által a magas minisztérium a könyvtár hiányainak eltávolítását célozza, hivatalos kötelességemnek tartom méltóságod figyelmét ez alkalommal azon hiányokra irányítnom, melyek még ez idő szerint is fennállanak s kiváltképen a könyvtár gyarapításának s a lehető és kívánatos terjeszkedésnek képezik legyőzhetetlen akadályait.

Ezek között első sorban kell figyelmeztetnem méltóságodat a könyvtár helyiségének azon utolsó két termére, mely még most is a régi kopott, festetlen, rozoga bútorokkal van ellátva. Ezen termek bebútorozása immár tényverés végett is felette szükségessé vált, minthogy a fokozott arányu gyarapodás elhelyezése már rövid idő múltán lehetlenné válik, s ha a könyvek rendszeres felállítására annak idejében nem eszközöltetik, a beállandó zűrzavar miatt a könyvtár tudományos anyaga használhatatlanná válik.

Kívánatosnak, sőt nélkülözhetetlennek mutatkozik egy könyvkötő-műhely berendezése is, minthogy a több ezerre menő kéziratot bekötés végett a Múzeum épületéből kiadni nem tanácsos, s azokat kötetlen állapotban az elkallódás veszélye nélkül közhasználatba bocsátani egyáltalában nem lehet. Végül újra és ismételve kérnem kell méltóságodat a magas minisztériumnál oda hatni, hogy a könyvtár évi dotációja mellett nélkülözhetetlen négy ideiglenesen alkalmazott díjnok fizetésére 2000 forint külön rovatban vétessék fel, nehogy a könyvek beszerzésére szánt költségekből 2000 forint ezután is elvonassék.

Ezzel a könyvtár állapotáról szóló évi jelentésemet befejezem.
Budapest, 1890. szeptember 1.

Méltóságos igazgató úrnak

alázatos szolgája

Majláth Béla,
könyvtárőr.